

XIII. FEJEZET.

A KIRÁLYSÁG REACTIÓJA MAGYARORSZÁGBAN. MÁTYÁS.

A XV. század második felében Magyarország és Anglia története egymástól eltérő irányban halad.

Nyomról-nyomra követve fejlődésüket, láttuk, hogy bennök több századon át hasonló okok hasonló eredményeket szültek, úgy hogy ezen egyébként különböző körülmények között élő két ország alkotmányos tekintetben egymással analog pályát futott meg.

A középkori ember és társadalom a műveltségnek, a vallásnak, az érzésnek, a fölfogásnak, a gazdasági élet alapjainak, valamint a rendi szervezetnek rokonságánál fogva a keresztény Európa minden részében sokban hasonlít egymáshoz. Ezen hasonlatosság Anglia és Magyarország állami életében különösen kidomborodik, s a politikai fejlődést ugyanarra az útra tereli, mert az állami szervezetük alakulására irányadó két leghatalmasabb tényező rájuk egyforma hatással van.

A királyság a két országban megóvjva a nemzeti egységet, s az egységes nemzetek sok harczot vívnek a külfölddel, minélfogva a véderő érdeke szerint alakul bennök az állam és a társadalom tényezőinek egymáshoz való viszonya.

Ugyanannak a szüksége támad az angol államban, mint a mienkben, ugyanazon rétegeknek jut az első szerep itt és

ott, ugyanazt a szolgálatot kell végezniök, s ezért ugyanazt az állást foglalják el az államban Angliában és nálunk.

De a XV. században ez megváltozik, Angliában oly átalakulás következik be, a melynek párjára nálunk nem találunk.

Angliában a Tudorok trónrajutása előtt a főnemesek a Rózsák küzdelmeiben egymást tönkre rontják, nekünk ellenben sikerül a nagy polgárháborút elkerülni és Mátyás a régi erejű főnemesekkel áll szemben. Önmagának kellene hozzálátnia a munkához, a melyet a Tudorok számára a sors végezett.

Anglia csak most élvezi geographiai helyzete előnyeit. A normann hódítás olyan szoros kapcsolatot hozott létre az angol és a francia korona között, s e benső összefüggést a királyok nagyravágása és a rendek harczai kedve később is annyira táplálta, hogy Anglia, örökösen belekeveredve a szárazföldi háborúkba, ez ideig ugyanolyan helyzetben volt, mint a szárazföldi Magyarország. A francia nemzetnek új életre éledésével azonban Anglia kiszorul Franciaországból, s ezzel külpolitikája is gyökeresen megváltozik. A vereségek, a melyeket szenved, hasznára válnak. Szigetbéli fekvésének előnyeit csak most élvezi. Hosszú békének örül, lefegyverkezhetik, az állam nem kénytelen többé minden más tekintet fölé a katonai érdeket helyezni.

Magyarország évről-évre mind válságosabb helyzetbe jut.

A török veszély nőttön nő. Konstantinápoly elesett és határainkhoz közel gyökeret ver a muzulmánok hódító ereje.

Nyugati szomszédaink is kancsal szemmel néznek reánk és Mátyás növekedő hatalmára.

Frigyes császár és a lengyel király örökjogot tulajdonítanak maguknak a magyar koronára. A nemzeti királyság megerősödését sérelmesnek tekintik.

Mátyás a nagy hódítók agyagából van gyúrva. Harczias,

büszke szelleme bántalmat nem hajlandó megtorolatlanul hagyni. Nem bírja magát türtőztetni, nagyratörő becsvágyát minden sikere fokozza és új czélok felé tereli. Semmi érdekéről nem akar lemondani. Bizik önmagában és nemzete erejében, s nemcsak a keleten, hanem a műveltebb nyugaton is hódítani és parancsolni akar. Nemcsak az elkerülhetetlen küzdelmet fogadja el, hanem olyanokba is kezd, a melyek elől kitérhetne. Mindezeknél fogva csupa ellenség környez bennünket, s olyan hadi erőre van szükségünk, mint még soha. Határainkon túl mindenfelé, az Angliát védő tenger helyett, várakra, lándzsákra, ellenséges indulatra találunk.

Midőn Anglia a békés idők bekövetkeztével új útra térhet, nálunk a helyzet benn és künn a régi; csak úgy mint azelőtt a harezi érdekekhez kell alkalmazkodnunk.

A két országnak egymástól eltérő ezen körülményei között Mátyás előtt ugyanaz a föladat áll, a melyet a Tudorok oldottak meg.

Annak ellenére, hogy sikerült azt a katastrophát elkerülnünk, a melyet Angliában a Rózsák hareza támasztott, geographiai helyzetünknel fogva nálunk még égetőbb a szükség, hogy a királyság megerősödjék, mint Angliában.

Önföntartási ösztönünk nem is hagy cserben. A nemzet megérti érdekét.

Mátyás trónra emelése annak a politikának a győzelme, a melylyel a nemzet konok balvégzete ellen férfias kitartással küzdött. Dicső látvány és a végső eredmény daczára valósággal bámulatos, hogy a mostoha sors ellen, soha nem csüggedve, miként küzdenek a nemzet tág rétegei. Királyaink gyorsan egymás után elhalnak; egyikök sem bírja föladatát megoldani; a nemzet azonban résen van és mindig rátalál a helyes útra. Hibákat is követ el, de soha nem feledkezik meg róla, hogy mindenkifölött erős vezetésre van szüksége. Ebből az általános érzésből merített erőt

Hunyadi János, s ez juttatta kedvező helyzetbe V. Lászlót. Reá támaszkodhatik most a nemzet leventéje, dicső királyunk.

Mátyástól várják, hogy a belső rendet állítsa helyre, s hogy kifelé halhatatlan atyja munkáját fejezze be. A nagy Hunyadi fia köré sorakoznak a hazafiak, hogy vezetése mellett kövessék a hivatást, a melynek atyja élt s a melyet ők sem tévesztenek szem elől.

Mátyásnak ugyanaz a hivatása, a melyet a Tudorok követnek. Ugyanannak a történeti szükségnek kell megfelelnie, a melyet ők kielégítenek. A királyság hanyatlásával megindult bomlást kell megállítania, miként a Tudorok tették. De mennyire különböző a helyzetök. Mennyivel súlyosabb a Mátyásé, mint a Tudoroké.

A Tudorok oly közállapotokra találnak, a melyek feladatukat megkönnyítik. Mátyástól többet vár a nemzet, mint elődeitől, az akadályok ellenben, a melyek útjában állottak, nem fogytak meg.

Az angol királyoknak nincs szükségök új jogokra, új fegyverekre. A nélkül, hogy oly kényszerítő eszközökre tenne szert, a melyekkel a fejlődést megakaszthatná, az angol királyság helyreállítja a rendet. Nyugalmas időkben képződhetnek a szerves haladás további föltételei.

Másként alakul a helyzet nálunk. A középkoron át az elsőségért versenyt futott tényezők hatalma most is a régi.

A királyság csak úgy bír a fegyverben álló társadalommal szemben hivatásának megfelelni, ha új kényszerítő eszközöket szerezhet magának; de ha erre képes, nem fogja-e a szabadságot megcsorbítani; hatalma tudatában nem fogja-e annyira mindenki más fölött állónak érezni magát, hogy mellette az alkotmányos élet előbb-utóbb lehetetlen lesz?

A hatalmi viszonyok e korban kezdenek a királyság javára átalakulni. A rendes hadsereg fölénye a fölvegyverzett nép fölött, az ágyúk használata, a belső békének általánosabb

szüksége megteremtik az absolutismus lehetőségét. Nem fogja-e a magyar király ezeket a körülményeket az alkotmány rovására fölhasználni?

Ha pedig elegendő kényszerítő eszközt nem bír szerezni, ellenállhat-e a magyar állam a külföld támadásainak, s megakadályozható-e anarchikus felbomlása?

Lehető lesz-e a középúton megállani s a királynak annyi erőt biztosítani, hogy a külső veszélyekkel sikeresen szembeszálljon, s megóvja a túlkapásoktól a szabadságot, a nélkül, hogy alapját megrendítse?

Az ország jövője azon fordult meg, hogy miként dőlnek el ezek a kérdések.

Magyarország e perctől kezdve nehezebb problema előtt áll, mint Anglia.

Midőn a szervezett sereggel rendelkező király a szabadságot már komolyan veszélyeztetheti, Anglia nemzetközi helyzete nem követeli meg, hogy nagy katonai ereje legyen; míg nálunk életbevágó érdekek parancsolják, hogy harcra készen álljunk.

Nézzük, miként cselekszik e kritikus helyzetben az új király.

Belső politikájának a céljai helyesek. Sasszeme tisztán és messze lát. Az ország jól fölfogott érdekeire alapítja törekvéseit, s ügyesen választja meg eszközeit. Nem igyekszik absolut hatalom megalapítására.

Irányadónak mindig azt tartja, hogy miként képes a legtöbb szabad erőt a külactio számára állandóan biztosítani.

Ehhez képest törekszik a társadalmat szervezni. Legyen mindenki erős és harcra képes; de teljesítse is kötelességét. A fölfegyverzett társadalom fölött örködjék a király; nem azért, hogy régi versenytársait gyöngítse, hanem azért, hogy erőfeszítéseket közhasznú irányba terelje, hogy a nemzeti erőket egyöntetű vezetés mellett az ország dicsőségének

növelésére fordítsa. A király hivatása arról gondoskodni, hogy a társadalom elemeinek egymással való versenye ne bénítsa meg az államot, s hogy a nemzeti erő minden por-czikája a nagyhatalmi érdekeknek szolgáljon javára.

Erős akarata, nagy önbizalma, a harcok közben természetté váló szokások, a nemzet egyes nagy érdekeinek egyoldalú méltatása Mátyásban autokratikus hajlamokat támasztanak. Nagy tehetségeit hazája javára és a maga dicsőségére, apró embereknek zavaró beavatkozásától menten, szeretné kifejteni.

Volt-e, lehetett-e valaha nagy ember, a ki néha nem érezte földhöz bilincselve geniuszát attól a kényszerűségtől, hogy kis elméket és önző sziveket kell tervei számára megnyernie?

Különben is Mátyás kortársa XI. Lajosnak, katolikus Ferdinándnak, III. Ivánnak. Hozzájuk hasonlóan teljhatalom után vágyik. Saját szemével látta, hogy mennyire vészthozó a korona gyöngesége. Föladata is, hogy helyreállítsa a királyság tekintélyét. Meg lehet tehát érteni, hogy nagy súlyt vetett jogaira.

Parvenunek is tekintik. A lenézés túsúrásaival izgatják. Nagyravágyó, büszke természetét ez is lánggra lobbantja. Már ezért is azon van, hogy mindenütt féljenek tőle, hogy mindenki alázatosan engedelmeskedjék neki.

Még sem tűzi ki céljául, hogy absolutismust alapítson. Gyakorlati helyes érzése erőt vesz hajlamain. Önkénykedésével fölhagy, mihelyt észreveszi, hogy oly ellenállást kelthet vele, a mely erejét lekötné és kifelé való imponáló föllépésében zavarná. Erős ítélete rátalál a határra, a meddig az önkény útján haladhat, s megérti, hogy mikor és mennyire kell a szabadság követeléseivel megbékülni.

Belátja, hogy az olyan nemzettől, mint a milyen a magyar, szokásai és jogai tiszteletben tartásával és szép szóval

több erőt kaphat, mint ellenszenvet keltő új kormányzati módszerrel, parancssal és kényszerítéssel. A mire csak kevesen képesek, a külső szín alatt meglátja a lényegét; megismeri, hogy a mi a papíron kevésnek tetszik, az életben több. Sohasem küzd, mint annyi király tette, pusztá formáságokért.

A szellemi áramlat, a mely trónjának kedvez, nem téveszti meg. Hasznát igyekszik venni, de nem épít reá többet, mint a mennyit elbír.

Reál-politikus, a ki nem indul elmélet, dogma után, hanem az élet tapasztalataiból merít tanulságot.

Ha absolutismusra tör, csak egy módja van reá: minden erejét arra kell fordítania, hogy legyőzze a nagyhatalmú főnemeseket. De ez esetben tétlennek kell maradnia kifelé. Ha kifelé szabad erőkre akar szert tenni, rászorul a nagyok segítségére és nem lehet absolutistikus úr.

E két út közül kell választania.

Mivel az ország actióképességének fokozását helyezi minden más érdek fölé, kísérletet sem tesz reá, hogy az aristokrátiát gyengítse.

Híveiből új főnemeséget is teremt. Szapolyai, Kinizsi stb. neki köszönhetik nagy állásukat és óriási vagyonukat. A régieket is föntartja. Még ellenfeleinek is megkegyelmez, ha azt hiszi, hogy ezentúl megbízhatik bennök. Így tesz Garával, Ujlakival, Szilágyival, Vitézzel. Törekvése kizárólag arra irányul, hogy hűk legyenek hozzá az ország főurai. A daczó oligarchiát, a rabló lovagot üldözi. A főnemesség erejét azonban nem akarja megtörni. Legyen áldozat hozatalára képes, de kész is. Midőn egyikkel-másikkal összetűz, a mennyire csak lehet, tartózkodik az erőszaktól. Még Giskrát, a hirhedt rablólovagot is kiméli és szolgálatába fogadja.

Módszerét jellemzi az 1471-diki eset. Vitéz érsek a lengyel király érdekében nagyarányú összeesküvést sző, s a

félelmet nem ismerő harczos, az önérzetes király ellenségeivel nyájasan bánik, megajándékozta őket, színleli, mintha semmit sem tudna gonosz tervökről, s őket küldi a lengyel király ellen. Persze, ha nem félnének tőle, s nem tudnák, hogy bársonyos kezének élesek a körmei, Mátyás nem érne czélt.

Igy az utolsó perczen is meggondolják hogy vissza-utasítsák a kezét, a melynek aczélos izmaitól remegnek.

Ha absolutismusra törne, másként járna el. A zsarnok az ártatlanban is vétkest keres, hogy láb alól eltehesse a veszedelmesekké válható alattvalókat. A ki aranyhidat épít a hűtleneknek, a ki megbocsát annak, a kit sujthatna és meghagyja erejében azt, a kinek hatalma mindig fenyegeti az ő önkényét, azt más szempontok irányozzák, mint a maga egyeduralma.

A főurak jelentőségét Mátyás azzal növeli, hogy a törvényt és saját ígéreteit forma szerinti kezességökkel látja el.

Midőn 1459-ben Frigyessel gyűlik meg a baja, a nagyokat maga köré gyűjti és kérdi tőlök, hogy akarják-e még királyuknak, különben kész a trónról lemondani.

A mit büntetés terhe mellett követelhet, hűségüket azon ígérettel váltja meg, hogy beleegyezésük nélkül az ország törvényeit nem módosítja.

A legfontosabb állami ügyekben a nagyok tanácsával él, a szabad szót eltűri.

Ha azonban elkerülhetetlennek tartja, Mátyás vaskézzel csap a rakoncátlanok urakra. Tartsák magukat a törvényhez és hozzanak áldozatot a trónért és a hazáért. Ha szép szóval és adományokkal czélt nem ér, az engedetlenek ellen ostorhoz és erőszakhoz nyul. Senkit nem kimél, a legnagyobbat is összetöri, ha vele másként nem boldogul. Jótevőjét, legközelebbi rokonát, a hatalmas és népszerű Szilágyit is megalázza, mihelyt meggyőződik róla, hogy dőlyfével más

módon nem bír; a törvény betűjén is túlteszi magát, ha így gyorsabb és föltünőbb példát mutathat.

Jó dolga legyen annak, a ki kötelességét teljesíti; de szenvedjen meg érte, a ki nem szűnik meg a rendet megbontani, a ki az állam fölé akar emelkedni. A nagy vagyon és rang ingyen nem jár. A közjóra fordítsa a birtokosa, különben veszélyben forog.

Nem üres szó, hanem politikájának tettekben nyilvánult egyik alapgondolata az, a melyet 1486-ban törvénybe iktatott, midőn azt mondja, hogy «azokat, a kik a nekik engedett mentességgel és kedvezménynyel visszaélnék, ettől méltán meg kell fosztani». Jog és kötelesség, boldogulás és áldozatkészség együtt járjanak.

Czélhoz jut-e Mátyás a főnemességgel szemben követett ezen politikájával?

Hatalmát korlátozza, hogy óriás vagyonú, várakban és katonákban bővelkedő főnemesek veszik körül trónját. Régi állásukkal régi becsvágyukat is megóvták. Sőt talán még fokozódik is önérzetük. Maga Mátyás is főnemes volt. Közülök nem egy lenézte atyját és nála nagyobb urnak hitte magát. Ujlaki is király lett, s így a koronát sem tekintették a magyar nemestől el nem érhető magasságban levőnek.

Mátyás diadalai is növelik a főnemesek tekintélyét. Egy Báthorinak vagy Szapolyainak barátságát a külföld fejedelmei is keresik.

Ilyen alattvalók jogait semmibe sem venni, őket az állam ügyei intézésénél mellőzni még Mátyásnak sem lehet. Főleg azért, mert külügyi terveinél fogva rászorul arra, hogy mind a két keze szabad legyen.

De mindezek mellett is Mátyás szellemi felsőbbségének sikerül a büszke aristokrátiát rendben tartani és erejét az állam javára értékesíteni. A politikát ő vezeti, a nagyok véleményét meghallgatja, de ő határoz. Igaz, néha ellenállanak

neki, néha elégedetlenségök komoly veszedelemmel fenyegeti trónját; de mindent egybevetve, eléri akaratát.

A főnemések váraikkal és pénzökkel szolgálják. Hat-hatós támogatásuk nélkül nem is lett volna képes a szélrózsa minden iránya felé folytatott küzdelmeit sikeresen befejezni. Dóczi egymaga, saját seregével és pénzével, kétszer menti ki urát szorongatott helyzetéből.

Mátyás a köznemességgel szemben is hű marad politikája alapgondolatához. Magához akarja lánczolni, erejét az állam hasznára kívánja fordítani, a nélkül, hogy jogaitól megfosztaná. Helyzete vele szemben kedvezőbb, mint a főnemességgel szemben, de nem olyan könnyű, mint volt a Tudoroké az angol középosztálylyal szemben.

A főnemések egy része ellenségét látja benne. Érzi, hogy azért választották királynak, hogy véget vessen garázdalkodásának. A köznemesség ellenben érdektársa.

A közelmúltban tapasztalta, hogy a királyi hatalom egyöngülését a belső békével kellett megfizetnie, s hogy az oligarchák rakonczátlanságait csak erős kormány bírja megfékezni. Ezért nagyhatalmú királyt óhajt. Másfelől azonban nem lakik benne a félelem, a mely arra bírhatná, hogy hagyományaitól eltérve, a belső béke biztosítását helyezze minden más érdeke fölé, s hogy, habár csak ideig-óráig, vakon annak a parancsait kövesse, a ki veszélyes helyzetéből kimentí, mint a hogyan Angliában tette a gentry a Rózsák harca után. A királynak megbízható szövetségese lehet, de nem engedelmeskedő szolgája. Egy-egy túlkapását elnézi, egyik-másik erőszakos cselekedetét helyesli is, föltéve, hogy nem ellene irányul; de ragaszkodik az alkotmányos szokásokhoz, s a maga jogait és érdekeit a királylyal szemben is megvédi. A magyar köznemesség magatartása Mátyás trónra-jutása előtt is más volt, mint az angolé a Tudorokat megelőzőtt korban.

Az angol gentry megoszlik a főnemesség töredékei között, a nélkül, hogy önálló politikája lenne, holott a magyar, mihelyt az aristokratia egyes tagjainak önzése a nemzet békéjét zavarni kezdi, mihelyt a trónkövetelőkhez csatlakozva, pártoskodásuk polgárháborút von maga után, sorompóba lép és Hunyadi János köré sorakozva, védelmébe veszi a nemzeti érdekeket. Táborában van Magyarország. A királyság helyett ő karolja föl az egység és a rend nagy érdekeit. László halála után az ő kezébe kerül az államot. A Szilágyitól vezetett nemesség találja meg az utat, a melyen a hinárból menekülhetni. A megyékben katonailag szervezett nemesség együttes föllépése dönti el a királyválasztást.

Angliában a trónkövetelők és a főnemesség hadi erejének egymáshoz való aránya szerint dől el a harc. Nálunk a köznemesség bátor közbelépése juttatja a sokat hányatott hajót a biztos révbe, mielőtt a vészfelhők pusztító árja megindulna. De éppen ezért nem hajlandó letenni róla, hogy része legyen a kormányzásban. Magának tulajdonítja az érdemet, hogy Mátyás lett a király. A hasznáról sem akar lemondani.

Nem csak azért emelték Hunyadi János fiát a trónra, mert tőle várják a rend helyreállítását, hanem azért is, mert remélik, hogy a ki az ő vérökből való, a ki szabad választásuknak köszöni fölmagasztalását, jogaikat és érdekeiket fogja szolgálni.

Nagy a hasonlatosság a nemesség ezen szelleme és azon szellem között, a mely III. Endre és Hunyadi János idejében megnyilatkozott. E férfiak érdeke is azonos volt a nemesség érdekével; őket is a nemesség segítette a nyeregbe; de nem adott nekik elég hatalmat hozzá, hogy betöltsék feladatukat.

Most is fenyeget a veszély, hogy a nemesség megköti a kezét, a melytől kemény munkát vár. A sok nemesi szabadság nem teszi-e tehetatlenné a királyt?

A nemesség első tette bizonyítja, hogy nem halt ki belőle a régi szellem. Annak ellenére, hogy Mátyás már tizenöt éves, beleegyezése nélkül öt évre Szilágyira ruhazza a kormányzás jogát.

Olyan törvényeket is hoznak, a melyek békóba verik a királyságot.

A lábra kapott szokás ellenére kötelezőnek mondják ki a nemesség személyes megjelenését az évenként tartandó országgyűlésen, s ezzel elvetik a desorganisatio csiráit.

Az ilyen tömeg nem maradhat együtt annyi ideig, hogy fontos és bonyolódott állami ügyeket megértsen; a komoly tanácskozás, a helyes vélemény képződése benne lehetetlen. A villám gyorsaságával kell előzetes megfontolás nélkül a dolgokhoz nem tudó embereknek oly kérdéseket megoldaniok, a melyekhez a tapasztaltabbak is csak gondolkozás után szólhatnak hozzá. Az ország ügyei így prédául vannak vetve a chaotikus zűrzavarnak és a rhapsodikus rögtönzésnek. Az ilyen tömeg vagy egyszerű bábjaivá lesz a színpalak mögött dolgozó erőknek, játékszerévé az ügyes vezetésnek, a mely mindent már előre megállapított, vagy az anarchia rabjává és terjesztőjévé.

Ugyanaz a törvény a királyt egyébképpen is tehetetlenségre kárhóztatja, mert egyfelől azt mondja, hogy az országot saját erejével tartozik megvédeni, s csak ha ez nem mutatkozik elégségesnek, fordulhat a nemzethez; másfelől meg minden adó követelésétől eltiltja.

Nehéz lehetett az új király helyzete, a kinek hívei is ilyen nézeteket vallottak.

Mátyás megérti, hogy mi a tennivalója. Irányában jó-részt ellenséges érzésű nagyhatalmú főnemességtől és hozzája szító, de a szabadsághoz szokott, követelő és a politikai nagy kérdésekben tájékozatlan köznemességtől környezve, mérsékli becsvágyát.

Mindenekelőtt azon iparkodik, hogy a nemesség igaz érdekeit kielégítse. Midőn a rablók fészkeit elpusztítja; midőn a jogtalan foglalókat szigorúan megbünteti és birtokait visszaadja törvényes tulajdonosaiknak; midőn a helyi vámokat ellenőrzi, s a gyengéket az erősek ellen megvédi; midőn igazságos kormányzatot alapít meg: a nemzet zömének érdekét szövetségesévé teszi. Régi idő óta az első király, a ki a hatalmaskodókkal tud is, mer is elbánni.

A köznemesség érzelmeire is úgy bír hatni, mint előtte senki. Népszerűsége talán még mélyebb rétegekig tör magának utat, mint Nagy Lajosé. Az Anjou-király a vezető elemeknek volt a bálványa. A külföld szokásához képest feudális minta szerint nemesi és főnemesi rendet alkotott, a lovagok példaképévé lett; de a régi magyar szellem hatása alatt állott köznemesség alig érzett úgy vele, mint Mátyással. Mátyásban minden magyar és különösen minden köznemes ráismer a maga képére. Az ő sikerei mindnyájuk dicsősége; ő a fajra és az osztályra, a melyből való, világtörténeti fényt áraszt.

Nevének örökölt népszerűségéhez, rettenthetetlen vitézségéhez, fényes hadi tetteihez járult képessége a tömegek képzeletének a foglalkoztatására. Kevés fejedelem volt, a kinek egyénisége a legtágabb rétegek szívéhez annyira hozzá tudott férközni, mint az övé.

Az engedményeket, a melyekre kénytelen magát rászánni, oly formában és időben adja meg, hogy szabad elhatározásának tulajdonítják, és hogy hálát várhat értök. Nagy mesteriség ez és jó, ha a fejedelmek tudnak hozzá. Minden időben sokat tanulhatnak e részben is Mátyástól.

Nagylelkűséget is, szigorúságot is tud kifejteni. Mind-egyiket úgy, hogy vele a nemzet képzeletére hat. Mikor Nagy Simont megverik, a sereget, a mely megtizedeltetésétől tart, megvigasztalja és régi vezérével az élén küldi újra az ellenség elé. Bizalmát azzal hálálják meg, hogy győzelmet vívnak ki.

Tele marokkal oszt jutalmat. Ha az ország érdekében valónak látja, ellenfeleinek is megbocsát, bizalmával tünteti ki őket és kegyeivel halmozza el. Oly erős, hogy elnéző lehet. Engedékenységet nem magyarázzák gyöngeségnek.

Tettei annyira kiválók, a maguk nemében olyan tökéletesek, hogy csoda fogja el az embereket, s hogy a szellemeket magához lánczolja. Molnárlegényből hadvezért és nagyurat, egy főurból királyt farag. Másfelől, midőn büntetni akar, erre a leghatalmasabbat szemeli ki, azt sujtja, a kiról a közvélemény úgy vélekedik, hogy érinthetetlen. Annál nagyobb hatása van a példának. Szilágyi esete után ki merne vele szembeszállni, ki hihetné, hogy az igazság büntető keze utól nem éri? Vitéz megalázása is elrettentő példa. Mással szemben aztán annál engedékenyebb lehet. A kis embereket félelem is, öröm is szállja meg annak a láttára, hogy a király hogyan bánik el a legnagyobbakkal.

A népet meghatja, hogy közönséges emberként vegyül közéje, s hogy közvetlen tapasztalásból igyekszik ügyeivel-bajaival megismerkedni és rajtuk segíteni. Másfelől elkábítja a pompa, a melyet kifejti.

Kápráztató fényességű udvartartása, párosulva művészi ízlésével, növeli nimbusát. A kit ma paraszt ruhában látnak a nép között forgolódni, azt másnap fejedelmi bíborban, a rang és a hatalom tündöklő jelvényeiben bámulják.

Mátyás nemcsak igazán nagy ember, de ért hozzá, hogy nagynek lássék is. Belső értéke mellett alakja külsőleg is ragyog. A látszat pedig a nép szemében a valóságnál is nagyobb hatású. Mátyás igazán rátermett, hogy a nép kedveltje, hogy mondák és költemények hőse legyen. Nincs fejedelmünk, a kiról a nép többet, szebbet, vonzóbbat tudna regélni, mint róla, a kit az igazságosnak neveztek el.

Az érzelmek kapcsával ekként hozzáfűzött köznemességet szabadságai elismerésével és hiúsága legyezetésével

még szorosabban köti magához. Máskülönbem nem számíthatna reá. Bármennyire szeretik Mátyást, bármennyire felel meg kormányzata közvetlen anyagi érdekeiknek, a köznemességet nem lehet kielégíteni, ha kizárják az állami életből, ha az alkotmánynak régtől fogva megszokott törvényeit mellőzik. Még Mátyással is összetűzne, ha absolutismust akarna meghonosítani. De ő többre becsüli az érzések hűségét jogai szaporításánál.

A belső politika terén tartózkodik kockázattal járó vállalatoktól, hogy meg nem oszlott ereje legyen kifelé. Gyakran gyűjti egybe az országgyűlést. Személyes befolyását veti a latba, dolgozik és fáradozik, hogy rávegye a nemességet arra, a mit tőle kíván, a mit ugyan kedve volna egyszerűen elrendelni, de a mit okosabbnak tart, mert így biztosabban jut célhoz, szép szóval kérni tőle. Türelmesen meghallgatja a rendek kifakadását, elviseli szigorú bírálatát, megigéri a követelt változtatásokat, orvosolja a sérelmeket és szentesíti a jogföntartó törvényeket.

Magatartásának meg is van a kívánt eredménye. Az országgyűlések akarata után indulnak. Rendszeresen megkapja, a mit tőlük vár. A nemességgel közvetlenül érintkezik, kedvébe férkőzik, s ha nem is kényelmes, de biztos és állandó támaszra talál benne.

A főnemeseket azért tarthatja féken, mert a nemzet zöme inkább vele érez, inkább őt követi, mint a nagyokat. Az Anjouk óta a főnemesek vezették a köznemességet. Az tette őket ellenállhatatlannokká, hogy köréjük csoportosult a politikai nemzet zöme. Máriával, Zsigmonddal ezért tudtak megbirkózni. Nagyrészt ezen alapult túlsúlyuk.

Mikor azonban Albert, Ulászló és V. László idejében az oligarchák rossz ösztöneit fék nem zabolázza, a köznemesség új vezért keres. V. László nem érti meg korát, nem bírja a kezében lévő ütő kártyát kihívni. Csak Mátyásnak sikerül

a király és a köznemesség között régebben főállott frigyét megújítani. Az emberekkel való bánásmód e nagy mestere annyira viszi, hogy a köznemesség összeegyezteti a maga szabadságait az állam elutasíthatatlan követeléseivel, s hogy szabad akaratból megadja a királynak mindazt, a mire szüksége van. Ők, a kiknek első szava a tiltakozás volt minden új teher ellen, annyi adót szavaznak meg, mint még soha.

A hadi kötelezettség tekintetében is hasonló átalakulást tapasztalunk. E részben is oly terheket vállal magára a nemzet, a minőket még nem viselt.

Ezen áldozatkészségnek köszönhetette Mátyás fényes sikereit. Ezért nem változtat az alkotmányon és a kormányzati rendszeren, s tér hozzá vissza, ha megsértette. Így is megkapja, a mire szüksége van, s ráadásul bensőbb ragaszkodást és hűséget kelt maga iránt.

De Mátyás még sem boldogulhat, ha nem szerez oly eszközt, a mely szavának új nyomatékot ad. Ilyen eszközre az állandó seregben talál.

A puskapor használatának elterjedésével a hivatásos katonaság döntő felsőbbbségre tesz szert.

Míg a nyíl, a lándzsa, a kard voltak a harczos egyedüli fegyverei, míg a lovasság alkotta a sereg zömét, a magyar nemes az elképzelhető legjobb katona volt. Ki ülte meg jobban a lovat nálánál, a ki gyermekkorától fogva a nyeregbe szokott? Nyilazni, vívni ki tudott jobban mint ő, a ki ezek gyakorlatában nevelkedett? A puska, az ágyú kezeléséhez azonban nem ért. Mint gyalogos egyáltalában nem szolgál.

A lőfegyverek elszaporodása óta a siker főleg a katonák képzettségétől, taktikai egységöktől függ, s nem annyira, mint előbb, az egyén ügyességétől.

Oly tulajdonságok válnak döntőkké, a melyeket csak állan-

dóan együtt élő csapat bir elsajátítani. A folytonosan fegyelem alatt álló és a katonai szakismeretekre oktatótt sereggel a legnagyobb vitézségű és ügyességű, de egységes működéshez nem szoktatott csapatok nem bírnak mérközni.

Ezek az okok indítják Mátyást is arra, hogy állandóan szolgálatába szegödött és katonai képzésben részesedő sereget szervezzen.

A kor egyik első hadvezére oly nemzet élén, a mely örökösen küzdelmeket folytat, s a melynek léte harczi eszközei tökélyétől függött, meg sem lehetett nélküle.

A szárazföld többi országában, a hol az állandó sereget elfogadták, ez a királyság hatalmát tetemesen növelte, s végül a rendi alkotmányt megdöntötte.

Angliában a XVI. század válságai közben a szabadság annak köszönhette diadalát, hogy az országnak nem lévén szüksége rendes katonaságra, mikor ennek szervezését a király megindította, nyilvánvaló volt az a szándéka, hogy vele elnyomja belső ellenfelét; s hogy terve megvalósítását meg lehetett akadályozni.

Ennek következtében az elhatározó pillanatban a szabadság szolgálatában levő hadi erő a királylyal megmérközhetett. Nálunk ez ideig alkotmányunk fönmaradásának az volt a végső oka, hogy a fegyverben állott társadalom a király seregénél erősebb volt. De mi lesz, ha fordul a dolgok sora, ha a király dandárainak minősége különb lesz, mint a többi seregé, ha az ágyúk a hegyek csúcsain épült várakat is romba lövik, ha nem találni az országban olyan zúgra, a hová a király büntető keze el nem ér? Az ellenállás jogára alapított alkotmány nem dől-e össze, ha lehetetlenné válik az ellenállás?

E veszély fönforog, de Mátyás idejében le birjuk küzdeni.

A hatalmi viszonyokon a fekete sereg nem változtat annyit, hogy Mátyás külföldi harczeit végigvívja és ugyan-

akkor az országban erőszakra alapított kormányzatot honosíthasson meg; absolutismust pedig magyar talajon csak erőszakkal folytathatni.

A fekete sereg egymaga még a külföldi háborúk követelményeinek sem tudna megfelelni. A nagyok segélycsapatai és a közfölkelés nélkül Mátyás nem bírja az országot megvédeni és nagyszabású külpolitikáját végrehajtani.

Ha Mátyás rendes seregének felsőbbiségét a belügyi kormányzat erőszakos megváltozására fordítja, tehetetlenné lesz kifelé. Politikája alap gondolatával jutna ellentétbe.

Actív serege a rendek jóakarátát és támogatását nem pótolhatja. Az ellenállás hatásos eszköz marad, mert a királyra nézve legjobb esetben is megbénítja az ő actio-képességét, gyöngévé teszi, a mikor mindenekelőtt erős akar lenni.

De ha a nemzet egyetlen biztosítéka a fegyveres ellenállás lenne ezentúl is, az állandó sereggel előbb-utóbb csakugyan fölforgathatnák alkotmányát. Bekövetkezhetnék az idő, a mikor a harcok megszűnnek, a külföldön lekötött csapatok fölszabadulnak, s a király egész erejét a maga hatalmi állása növelésére fordíthatja. Így történt Franciaországban. VII. Károly az angolok ellen folytatandó küzdelem céljából szervezett sereget, s mikor az angol harcok elmúltak, utódja, XI. Lajos, ezt a katonai erőt arra fordította, hogy belföldi versenytársait egyenként tönkre tegye. Nem ismétlődhetnék-e ez nálunk?

Az állandó sereg nagy költségei adják meg az eszközt, a melylyel e veszélytől megóvhatni az országot. A nemzet helyes politikai ösztönénél fogva él ezzel az eszközzel és lehetővé teszi, hogy a király hatalmi forrása a rendi jogoknak is szolgáljon.

Ebben nyilatkozik meg annak a mélyreható ellentétnek a következménye, a mely a magyarnak és a francziának

multja között volt. A hűbériségtől ízekre tépett társadalomban nincs elég erő és nincs nagy hagyományokat képviselő eléggé hatalmas testület, hogy a királyság új eszközeit el-lensulyozza.

Nálunk ellenben megtörténik ugyanaz, a mit pár századdal előbb, hasonló körülmények között, hasonló közszellem gyümölcseként Angliában észleltünk.

Mátyásnak ugyanaz a helyzete, a melyben I. és III. Eduárd voltak, s e helyzetének hasonló a következményei. Láttuk, hogy Angliában a királyok hódító hadjáratokat indítottak, hogy ezek költségét a magukéból fedezni nem bírták, hogy ennél fogva minden módon új pénzforrásokat igyekeztek falkasztani, a mennyire csak lehetett, olyanokat, a melyek függetlenek a rendektől; de erőlködésük hiábavalónak bizonyult, s végül az adókhöz kellett folyamodniok. A rendek kezdetben azon törték magukat, hogy adót éppen ne kelljen fizetniök, s hogy a király a maga jövedelmeiből éljen meg. Csak a mikor ezt a czéljukat nem érik el, követelnek biztosítékot, hogy hozzájárulásuk nélkül a király adót ki nem vet, s hogy kizárólag őket illeti meg a közadó megállapítása.

A királyok azonban meg nem szűnnek a rendek ezen térhódítása ellen küzdeni. De az eredmény nem kedvez nekik. A rendek ereje és politikai ügyessége időről-időre új törvényekkel tudja biztosítani, hogy csupán tőlök szerezheth a király pénzt.

Századok multán szakasztott ezen a módon ismétlődik nálunk ez a fejlődés. Mátyás hadjáratai költségeit nem bírja többé a magáéból fedezni. A királyi kincstár mérlegének egyensúlya két oldalról bomlik meg. A harez drágább lett; az állandó jövedelem megfogyatkozott; a királyok sok jószágot eladományoztak, a kamara nyereségéből és a harminczadból származó pénzek a sok privilegium következtében, a melyeket nemesek és főnemesek kicsikartak, s a melyeket részben

jobbágyaikra is kiterjesztettek, megapadtak. A királyság gyöngesége korában mindig elszegényedik. Félelmet nem tud kelteni, s ezért pénzzel és pénzt érő kiváltságokkal vásárolja meg a támogatást.

Mátyás tehát új jövedelmi forrásokat keres. Jogot formál reá, hogy a városokat megadóztassa. Egyes megyéket a terhes és költséggel járó gyűlések tartásának kötelezettsége alól fizetésért fölment. A néptől a várak céljaira és a katonák élelmezése érdekében ingyenes munkát követel. Egyes nagyokat kölcsönadásra szorít. A várak föntartása czímén a környékükbeliektől külön adót szed. Az adómentességet biztosító privilegiumot megsérti. A sereg elszállásolását és ellátását a lakosságra rója. De mindezen palliatív szerek nem segítenek rajta. Új adókhoz kénytelen folyamodni.

Minthogy a hadi czélokra szolgáló rendkívüli adó ez ideig csak ritkán mutatkozott szükségesnek, nem volt világos jogszabály, a mely megállapította, hogy annak kivetése kinek a joga.

Az állandó kamarai nyereségnek nevezett és a jobbágyok portája után fizetendő adót Róbert Károly országgyűlésen kívül, csupán a bárókkal tanácskozva, rendeleti úton határozta meg.

Fia, Nagy Lajos azonban, talán azért, mert a nemzet sérelmesnek találhatta atyja ezen intézkedését, törvény útján szabályozza az ügyet. A vámok alakjában szedett közvetett adókat is országgyűlésileg állapítja meg.

A török háborúk ideje óta gyakran előforduló rendkívüli adókra nézve is különböző a gyakorlat.

Zsigmond nem egyszer önkényesen veti ki őket. Távollétében a kormánytanács határoz az ügyben. Albert idejében a titeli táborban időző nagyok a török hadjárat folytatására adót szedetnek. Kimondják, hogy rákényszerítik a fizetésre, a

ki végzésöknek engedelmeskedni vonakodnék. A legtöbb esetben azonban az országgyűlés veti ki a közterheket, ámbár olyan jogszabály, a mely a nemzet hozzájárulását megköveteli, nem ismeretes.

Ha teljesen a rendek akarata szerint történik, most sem dől el a kérdés.

Ők első sorban az adó ellen védekeznek. Nem akarnak fizetni. Már V. László idejében 1453-ban kimondta a törvény, hogy «szokatlan» adók ezentúl «semmi módon és semmi czímen» se szedessenek. Mátyás megválasztása után újra elhatározzák, hogy «sem király urunk, sem Szilágyi Mihály úr bármi okból, vagy bármely fontos dolog miatt az országlakosok jobbágyaitól vagy más nemesektől soha sem adót vagy pénzfizetést ne követelhessen, s erre joga ne legyen». 1458-ban ismétlik, hogy a király az egy forintnyi vagy fél forintnyi adót, a melyhez elődei időnkint folyamodtak, «még a legnehezebb körülmények között sem fogja kivetni».

Midőn 1462-ben a király mégis kér ilyen rendkívüli adót, a rendek törvénybe iktatják azon nyilatkozatát, hogy többé nem teszi. A főnemesek is ünnepélyesen kijelentik, hogy ígéretéhez képest a király ezentúl sem őket, sem a rendeket adóra nem kényszeríti, sőt meg sem kéri; továbbá, hogy ők nem is fognak adót fizetni, s nem fogják megengedni, hogy adót szedjenek.

De a helyzet kényszerének sem a király, sem a rendek ellen nem állhatnak. Pénzre van szükség. A rendek belátják, hogy számolni tartoznak a nyilvánvaló tényekkel, s abban keresik érdekeik védelmét, hogy kikötik hozzájárulásukat. Az 1468 és 69-diki, az 1470 és 71-diki királyi ígéret, törvények és a nagyok kezessége mind azt a tételt erősítik meg, hogy adót csak a rendek megegyezésével szabad kivetni. Mátyás, bármennyire kedvetlenül is járulhatott hozzá a rendek

határozatához, meghajol ennek szüksége előtt. A parlament tekintélye oly nagy, a vele való összhang annyira elengedhetetlen föltétele a nemzetre kifejthető hatásnak, hogy Mátyás nem tehet úgy, mint a francia királyok, s az angol uralkodókhoz hasonlóan pénztára utján a rendek befolyása alá kerül.

Ezzel a magyar jogfejlődés egyik nagy fogyatkozása van jóvá téve. Az alkotmány hatalmas biztosítékkal gyarapodik. Mint Angliában már az Eduárdok óta, ettől fogva nálunk is a pénzbeli segítség megajánlása a rendek befolyásának a leg-erősebb alapja. Már most békés eszközzel bírják a leghatalmasabb királyt is kívánságaik meghallgatására szorítani. 1471-ben a törvény határozottan megmondja, hogy csak a benne elősorolt föltételek kikötésével adja meg a kért adót. A politikai hatalom új módjával azonnal élnek.

Anyagi megterhelésök ellen igyekeztek a rendek magukat megvédeni. E célú nem érik el, de nagyjelentőségű hatalmi eszközre tesznek szert.

Mátyás, természetesen, ezután is törekszik a régi kerülő utakon pénzhez jutni, de mert ezt a kívánatos mennyiségben nem bírja megszerezni, újra adóra szorul; ilyenkor meg a törvény gondoskodik róla, hogy a pénzszerzés közvetett forrásait bedugaszolja. A király a maga és a katonasága számára ingyen semmit sem követelhet. Várak építésére sem szabad a közmunkát fordítania. Az adó önkényes kivetését és a sónak kényszer mellett történő kiosztását, a mivel szintén pénzt akart szerezni, megtiltják.

Az állandó sereg sem teszi ennél fogva fölöslegessé, hogy Mátyás ápolja az összhangot a rendekkel.

Hatalmát fokozza, hogy egyes renitens urakkal könnyen elbánhatik, s hogy az ő akaratától függő hadi ereje van; de a rendek befolyása alól nem bírja magát állandóan emancipálni, ellenkezőleg, a függés új szála kapcsolja hozzájuk.

Sok százados élete a magyar alkotmányos szabadságot már annyira megerősítette, hogy Mátyás is kénytelen hozzá alkalmazkodni. A mult idők fejlődésének legbecsesebb következménye, hogy a jól fölfogott királyi hatalom érdeke a szabadság tiszteletben tartása.

Mátyás bölcseségéről tanuskodik, hogy belátja ezt az igazságot, s hogy kora iránya és saját hajlamai ellenére hatalmát nem az alkotmány megrontásával, hanem a nemzet hűségének és ragaszkodásának bensőségével törekszik fokozni.

El is éri célját. A chaost, a mely az aristokratia elhatalmasodása és a trón gyakori megüresedése miatt reánk szakadt, eloszlatja. Egy akarat uralkodik megint az országon. A törvény megszűnik holt betű lenni. Van erő, a mely végrehajtja.

E mellett a régi szabadság sem megy veszendőbe, hanem ellenkezőleg, új bástyák emelkednek védelmére.

Mivel a királyi hatalom nem a társadalom többi tényezője elgyöngülésének köszönheti megszilárdulását, mint Angliában a Tudorok idejében; mivel az új eszköz, a melyre szert tett, a rendek támogatása nélkül értékét veszti, s a király a nemzetet csak jogai tiszteletbentartásával elégítheti ki, nehéz küzdelmeiben meg rászorul a nemzet ragaszkodására és segítségére: e korszak, Angliának ez időbeli fejlődésétől eltérőleg, gazdag alkotmányos jogokat biztosító törvényekben.

Vessünk egy pillantást Mátyás ezen szerves alkotásaira.

Kormányzati tettei és törvényei két csoportba oszthatók. Részben arra valók, hogy velők a rendek kedvét keresse, részben arra, hogy czélszerűbb és szilárdabb módon szervezhesse a nemzetet.

Az előbbiek között a legfontosabb a rendek adót kivető jogának világos elismerése. Ezen jog segítségével szerzi meg

magának a nemzet a többit. Ez az a tő, a melyből e kornak többi vívmánya sarjadzik.

Az egyén szabadságát a törvény azon határozatai védik, hogy az ország főpapjainak és báróinak tanácsa nélkül az országlakosok közül senkit sem szabad hűtlenség vétkében elmarasztalni; birói eljárás nélkül senkinek fekvő jószágát nem szabad lefoglalni; a király jogigényeit is a törvény útján kell keresni; a nemeseket birói eljárás nélkül elfogni nem szabad; a király jogérvényes ítéleteket meg nem semmisíthet, hanem csak kegyelmet adhat; hogy a főpapok, bárók, előkelők és nemesek tanácsának és véleményének mellőzésével nemes embert száműzni nem lehet.

Mindez megvédi a király önkénye ellen az egyén személyét és vagyonát. A bíróság és a rendek védpajzsa alá helyezik az egyént. Az aranybullában foglalt jogokat szabatosan fejezik ki.

Minden szabadság alapját, az egyén létét védik meg az önkény ellen. A nemes legalább szabadon lélezkedik, önmaga ura, s megvédett önérzete a közszabadság embryója.

Mátyás, természetesen, nem egyszer sérti meg ezeket a törvényeket. Többet közülök éppen azért kell megismételni, mert a király kijátszotta. De ne csodálkozzunk rajta és ne ítéljük el érette. A multat nem szabad a jelen mértékével mérni. A középkor minden uralkodója vétett a törvények ellen. A jog iránt tartozó tisztelet még fejletlen volt.

Mátyás megingatott tekintélye helyreállítása végett sokszor elkerüli a törvény rendes útját és birói ítélet nélkül végez ellenségeivel. De mindig kész az ebből támadt elégedetlenséget ígéretekkel és törvényekkel megnyugtanni. Szabadságához való jogát a nemzet ekként föntartja, sőt fejleszti.

A közjog terén nagy fontosságu, hogy Mátyás gyakran tart országgyűlést. Láttuk, hogy Szilágyi idejében kimondják,

hogy minden évben össze kell hívni az országgyűlést. Mátyás korában e törvényt valamennyire végre is hajtják.

Pénzszüksége érdekévé teszi Mátyásnak, hogy a rendeket gyakran maga köré gyűjtse. Angliában az adómegajánlás joga és a király pénzsűke teremtette meg a parlament súlyát az államban és emelte állandó intézménynyé. Nálunk is ugyanez történik. Már az Árpádok idejében kötelezi a törvény a királyt, hogy törvénynapot évenként tartson; de míg a mindennapi élet elkerülhetetlenné nem teszi, a szokás nem alkalmazkodik a törvény rendeletéhez. A mint azonban nálunk is kibontakoznak az okok, a melyek miatt Angliában mind gyakrabban hívják össze az országgyűlést, itt sem maradhat el e következményök.

Mátyás oly sokszor gyűjti maga köré a rendeket, hogy a velejáró teher a nemesekre nézve alkalmatlanná kezd lenni. 1571-ben a törvény kimondja, hogy évenként kell országgyűlést tartani, de csak ha a szükség parancsolja. E föltétel kikötésében egynémelyik történetirónk Mátyásnak arra való törekvését látja, hogy a korábbi törvény szigora alól kivonhassa magát.

Ha azonban meggondoljuk, hogy éppen ennek a törvénynek többi intézkedésében a király a rendek kívánságaihoz szabja magát, mert ez időben forgott koronája a legnagyobb veszedelemben; ha továbbá összevetjük e törvényt a reá következő évben e tárgyra vonatkozólag hozott határozattal: arra a következtetésre jutunk, hogy a megszorító föltételt a rendek kívánták.

1472-ben kimondja a törvény, hogy «mivel a gyakori országgyűlések az ország rendeit súlyosan terhelik, a jelen végzemény keltétől számítandó két év lefolyása alatt országgyűlés ne tartassék».

Angliában is hasonló jelenséggel találkozunk. Ott is védekeznek a rendek az idővesztéssel járó és költséget okozó

gyakori gyűlések ellen, a melyekhez az adómegajánlás odiuma is fűződött.

A szükség azonban kényszeríti a királyt, hogy ezentúl is gyakran tartson országgyűlést, a minek az egész kormányzatra nagy a hatása.

A sérelmek gyors orvoslásra találnak. A király újra meg újra megerősíti a nemzet szabadságait. A rendek az adót föl-tételekhez kötik. A külügyi politikába is beletekinthetnek. A király előadja helyzetét és terveit, hogy pénzhez jusson. A törvény kimondja, hogy az adó csak a török ellen fordítható, s ezzel irányt szabnak a külpolitikának. A király leg-eminensebb jogát, a hadviselés jogát is befolyásuk alá jut-tatják.

Mátyás az 1462-diki országgyűlés egybehívásakor azt a nagyfontosságú nyilatkozatot teszi, hogy «mindazon ügyek, a melyek az ország közjavát tárgyazzák, az összes nemzet közös tanácskozásában vitatandók meg és döntendők el», tehát nem egyoldalú királyi elhatározás útján.

E kijelentés a rendek törvényhozó jogának világos elis-merése. Ha törvénybe nem is iktatják, mérföldmutatója az e téren elért haladásnak.

A dolgok benső összefüggését ez esetben is bizonyítja, hogy úgy mint Angliában I. Eduárd alatt, nálunk is ugyan-akkor kerül előbbre a rendek leghatalmasabb kényszerítő eszköze és az alkotmány ezen elvi alapjának a királytól való elismerése.

Igaz, ennek az elvnek a következményeit sem minden-
kor tiszteli Mátyás. Ha csupán a rendekkel együtt szabad a nemzetet érdeklő nagy ügyeket rendezni és általános jogsza-bályokat alkotni, a királynak nem lehet reá joga, hogy az egyes kormányzati tényekben az így megállapított szabályok-tól eltérjen. Ezen azonban túlteszi magát Mátyás, noha teljes tudatában van annak, hogy mit cselekszik. A rendekkel együtt

hozott azon törvény ellenére, a mely elrendeli, hogy minden nemes büntetés terhe mellett tartozik az országgyűlésen megjelenni, elengedi a büntetést azoknak, a kik nem mennek el a kihirdetett gyűlésre. Máskor meg, annak a kiemelésével, hogy a törvény megtiltja a kincstári adó alól való felmentést, Paumkirchen Andrást fölszabadítja alóla.

A politika pillanatnyi szükségéből támadó efféle jog-sérelmek azonban nem semmisítik meg értékét annak, hogy maga a leghatalmasabb király is arra az elvi álláspontra helyezkedik, a mely szerint a törvényhozásban a király és a rendek egymásnak koordináltak, s ünnepélyesen szakít az abszolút uralom eszméjével.

A nemzetnek azt a fölfogását, hogy róla, nélküle intézkedni senkinek sincs jogában, a király világos nyilatkozata is megerősíti.

A végrehajtó hatalom terén Mátyás idején gyökeres újítás nem történik.

A rendek belátják, hogy a király a kormányzat körében gyámságukat nem viselné el. Az első országgyűlés, a melyet Mátyás vezet, a tanácstól és a rendek befolyásától teljesen független jogot biztosít neki a hivatalok és a méltóságok betöltésére. Csak az idegenekkel szemben kötik meg, a kiket kizárnak minden hivatalból. Mátyás a nádori állás fölött is szabadon rendelkezik, Garait onnan eltávolítva és Országhot nevezve ki.

A rendek megpróbálják ugyan, hogy befolyást szerezzenek maguknak a királyi tanács összealakítására, de szerény kísérletök nem alkalmas Mátyás hatalmának csorbitására.

Igen csekély eredménnyel járhatott ugyanis az a rendelkezés, hogy választott hat okos nemes a királyi ügyek elintézésénél is a nemzet tetszése szerint vegyen részt a tanácsban.

Szentelt víz 1478-ban hozott azon végzésök is, hogy a

választott törvényszéki bírák, a kalocsai érsek, a nádor és Báthori István jelenlétében és tekintélyével határozottassan el az igazságszolgáltatáson kívül is legalább a fontosabb ügyek.

Nagyobb jelentőségű volt, hogy uralkodása vége felé Mátyás kiterjeszti a nádor hatáskörét, s eddigi eljárásától eltérve, az állást önszántából újra választás útján tölti be.

A nádor a király első hivatalnoka és helyettese. A közvetítő szerepére van hivatva a király és a rendek között.

Miért szánta el magát Mátyás, hogy az ország ezen első tisztjének állását választás alá bocsássa?

Tudta, hogy azé lesz a többség, a kit ő akar, hogy tehát tekintélye nem csorbul, a nemzetnek pedig kedvében jár vele, midőn Albert törvényének megfelelőleg cselekszik. A maga hatalmát már nem félti. Arra törekszik, hogy utána természetes fia jusson a trónra. Ebben senki más nem lehetett annyira segítségére, mint az olyan nádor, a kihez, mivel a rendek választották meg, nekik is van bizalmuk, a kinek a törvény az első szavazatot biztosítja, s a ki Mátyás híve. Ha a választott nádor mellett fiának később majd meg is nehezülne az állása, inkább van hasznára, ha könnyebben jut a trónra, mint a mennyi bajt okozhat neki praeogativáinak megcsorbulása. A politikában a holnap gondja elűzi a holnaputánét. Fiát mindenekelőtt a nyeregbe kell ültetnie. Ha benne lesz, majd segít magán, a hogy tud. Ezen okok hatása alatt, külső kényszer nyomása nélkül, szánja rá magát, hogy legelső tisztviselője állását választás alá bocsássa.

A jövőben nagy hasznát láthatták a rendek ezen újításnak és nagy kárát a királyok; Mátyás azonban nem ejti ki vele kezéből a közigazgatást.

Igen érdekesek azon kísérletek is, a melyeket tesznek, hogy megfeleljenek azoknak a követelményeknek, a melyek a modern államban részben a kormányzat felelősségét, részben a közigazgatási bíróságot hozzák létre.

Az egyén jogait és szabadságát a törvényellenes rendeletek ellen is meg akarják védeni.

A középkor ez ideig a sérelmet szenvedett egyén ellenállása jogában kereste az orvoslást.

Mátyás idejében is él ez a jog. Az arany bullát ő is megerősíti. A nagyoknak az országgyűlés egyik végzéséhez csatolt azon nyilatkozata, a melyben előre kijelentik, hogy a tőlök esetleg kívánt adót nem fogják megfizetni, az ellenállás elvét a szóban forgott esetre alkalmazza. De több is van benne. Kötelességgé teszi az ellenállást, a mely pusztán jog volt. Fokozza a jogvédelmet és biztosítékul szolgál a gyöngge számára is a hatalmas uraknak azon ígérete, hogy ellene szegülnek a törvény megsértésének.

De még ezzel sem éri be a védelmet kereső társadalom. A közigazgatási tisztviselőkre is bizza az ellenállás jogát, sőt kötelességét. A rendek az 1471-diki nagyjelentőségű törvényben kimondják, hogy ha vele ellenkező királyi rendeletet mutatna föl valaki, az ilyen parancsot se vegyék figyelembe a hivatalnokok. Ha a közigazgatás közegei térnének el a törvénytől, a királyi kuria előtt perbe foghatók és megbüntethetők. Még a király rendelete se menthesse föl őket a törvénszegés vádjá alól. A király utasítása sem szünteti meg felelősségüket. A tisztviselőket a közigazgatás «védőinek» mondja a törvény. E kifejezés meg is felel a hivatásnak, a melyet nekik kijelöl. Ők védik meg a közigazgatás jogszerű folyamatát, a törvény hű végrehajtását az alulról és felülről eredhető zavarok ellen. Ha valamelyik alattvaló ellene szegül a törvény parancsának, megbüntetésére az ő joguk és kötelességük; ha fölülről ered a törvénytelenesség, az ő joguk és kötelességük a végrehajtás megtagadása. Az eskü, a melyet a törvény megszab, pártatlanságra kötelezi őket, nem engedelmességre.

De meg birt-e felelni a közigazgatás e nehéz föladatának?

A birói pártatlanság kellekeit nem találjuk meg benne.

A királyi kuria, a mely az igazságszolgáltatást és a közigazgatást vezeti, nem biztosítja a tárgyas igazság uralmát a közszolgálat terén. A politikai élet és a pártharcok vezérférfiai, a nádor a felső forumon, az ispán és az alispán a megyében, alig ha kezelték pártatlanul a közigazgatást. Ellenfelek alig ha számíthattak méltányos ítéletre.

De első sorban nem is ezt várták tőlük. Főleg a nemesi jogok védelme lebegett a rendek szeme előtt, e részben pedig föltétlenül megbizhattak bennök. Ha a nemesség vezértagjai az osztályukat érdeklő jogokat meg nem védik, ki más lehetne erre alkalmas?

Az önállóság föltételei is meg vannak bennük. A hivatalok betöltése a király tetszésétől függ ugyan, de az egyének, a kiket kinevez, önállóak. Nagy vagyonuk, társadalmi állásuk, hagyományos önértékük, politikai becsvágyuk alkalmasakká teszik őket arra, hogy osztályuk nagybecsű előjogainak védelmében, ha kell, főnökükkel is szembeszálljanak, s hogy a rájuk ruházott joggal a király ellen is éljenek. Sok esetben nagyobb fényt árasztanak a hivatalra, mint a hivatal reájuk. Főldadatuk megoldása sokszor veszedelemmel jár. Minduntalan életüket kockáztatják. Súlyos áldozatokat kell hozniok. Nem fizetésért, hanem az állással járó politikai hatalomért pályáznak reá. Sok esetben nem is lehet őket mellőzni. Váraiknál és kiterjedt birtokaiknál fogva mellettök más ispán nyomoruságos alakká törpülne. Ők vidékük természetes urai. A királyi kinevezés inkább elismerése uralmuknak, a melyhez kötelességeket fűz, mint annak megalapítása. Mindezeknél fogva törvényadta azon joguk, hogy megvédelmezik a nemesség kiváltságait, kezökben hathatós, komoly fegyver, alkalmas arra, hogy vele célzt érjenek.

Az 1471-diki törvény mindenképpen nagyjelentőségű. A végrehajtás terén is alkalmazza azon elvet, a melyet Mátyás a törvényhozásra nézve kihirdetett. Abból a fölfogásból indul

ki, hogy a törvény akarata, a melyet a király és a rendek csak együtt nyilatkoztathatnak ki, a király akaratánál is nagyobb érvényű. Ha ezt az elvet tökéletesen nem is lehetett megvalósítani, nagy haladás, hogy már e korban a törvényben világosan kifejezésre jut, hogy komoly kísérletet tesznek a jog uralmának a közigazgatásban is érvényesítésére, s hogy a közigazgatás önkényét, még ha a királytól eredne is, megbélyegzik és bünténynek minősítik.

Miként mondtuk, Mátyás a mellett, hogy a nemzetet a szabadság megerősítésével ki akarja elégíteni, sohasem téveszti szeme elől kormányzatának azt a tulajdonképpeni végső célját, hogy a hathatós hadviselés és az egységes állami élet követelményeihez képest szervezze a nemzetet. Engedményei is ennek elérésére szolgálnak.

Nézzük ezen törekvése gyümölcseit.

A szabadság szempontjából is nagy fontosságuk, mert az alkotmány jövő sorsa azon fordul meg, hogy miképpen sikerül az ország határainak védelmét biztosítani, s a társadalom önző és pártos elemei fölé helyezett állami rendet föntartania. A szabadság főveszélye még mindig az volt, hogy az erők elforgácsolódását idézi elő, hogy az állami életnek egyre szükségesebbé váló egységét vele biztosítani nem sikerül.

Mátyás uralma csak akkor lehet a szabadságnak is maradandó hasznára, ha a nemzetet állandóan nagy erő kifejtésére képesíti, s ha a szabadság föntartása mellett a törvény és a rend uralmát meg bírja honosítani.

A király meg is teszi, a mit csak tehet, hogy betöltse ezt a hivatását, s hogy a nemzet szervezetének fogyatkozásait megjavítsa.

A mult öreg hibája, hogy a nemes nem fizet adót.

Míg az adó az állam jövedelmeinek csak csekély részét tette, a nemes ezen kiváltsága nem okozott nagyobb gyakorlati bajt. Gyenge királyok idejében még terjed az adómen-

tesség, a mennyiben sok nagybirtokos jobbágyát is fölmentik a fizetés kötelezettsége alól.

Mátyás idejében azonban már érzékeny veszteséget okoz ez a szokás a kincstárnak. Adó nélkül már nem lehet kormányozni; az adóalap szűke az állam gyöngesége.

Mátyás ezért 1467-ben hozzálát az adókötelezettség kiterjesztéséhez. A kamarai nyereséget, az Anjouk óta divatozott általános adót, a melynek pénzügyi becsét a sok kiváltság tetemesen csökkentette, eltörli, hogy a privilegiumoktól is szabaduljon. Helyébe a kincstári adót hozza be. Az új törvény szerint mindenkinek a jobbágya, a királyé is, fizet. Az egytelkes nemesek és a papi nemesek is elvesztik kiváltságukat. A székelyeket, szászokat, jászokat és kunokat, a kik tömegesen részesültek a nemesi jogokban, szintén aláveti az új adónak.

A vámokra nézve ugyanezzel a taktikával él. A koronavámot hozza be, a melyet a réginél, azaz a harminczadnál irányadó sok kiváltság tekintetbevétel nélkül, a nemesi osztályhoz igazán tartozókon kívül mindenki köteles fizetni.

E törvények sem alapulnak ugyan a közvetlen és általános teherviselés elvén; mivel azonban a jobbágyok adója a földesurra is háramlik, mégis, bizonyos mértékben legalább, mindenkit bevon a fizetők körébe. Nem mond ki új elvet, de a lehető legszűkebb határok közé szorítva a régi kiváltságokat, tetemesen növeli az adóalapot. Határozott lépés jogfejlődésünk legnagyobb fogyatkozásának orvoslására.

A társadalom tőle telhetőleg védekezik is az újítás ellen. Zalában, Szlavoniában, főleg pedig Erdélyben nagy elégedetlenséget, sőt nyílt lázadást támaszt az új teher.

Mátyás ennél fogva már 1468-ban fölmenti az egytelkes nemeset az adózás alól, s kénytelen a remélt eredmény felével beérni.

Az időnkint kivetett hadi adó útján is megpróbálja az

általános adózás elvének elfogadtatását. Kivételesen sikerül is a nemest megadóztatnia, a szokás azonban az marad, hogy csak a jobbágy fizet.

Jobb eredményt lát Mátyás a helyhatóságok körében. Eléri, hogy a vármegye közköltségeit kivétel nélkül mindenki viselje. Az 1486-diki törvény kimondja, hogy a megye általános költségeihez mindenki tartozik adót fizetni, az országgyűlési követek fizetéséhez pedig csak azok ne járuljanak, a kiket személyesen és név szerint hív meg a király.

A törvény a divatos rendszert nyílt szavakkal elítéli és rámutat az irányra, a melyben Mátyás haladni szeretne, midőn azt mondja, hogy a nagyok kiváltságánál fogva «a nemesek közönségére és különösen a szegényebb társuakra nem esekély jogtalanság háramlik».

A nemesség adómentességének keletkezése okát abban kerestük, hogy pénzére az Árpádok nem szorultak reá. Hogyan van az, hogy most, a mikor ez az ok megszűnik és a magyar király ugyanolyan helyzetbe jut, a melyben Anglia királyai voltak, midőn az általános adózást rendszeresítették, Mátyás törekvése kudarcot vall?

Megrögzött előítélet áll útjában. A kiváltság élvezetének hosszú ideje alatt gyökeret vert a nemességben az a szerencsétlen gondolat, hogy méltóságát sérti az adó, hogy szolgáltságot jelent.

Mikor Angliában az Eduárdok a nemzet régi hadi kötelezettségét föl akarják eleveníteni, mindenfelől hangzik a panasz, hogy ezzel tönkre tennék őket, s hogy nem bírnak fegyvert szerezni, mert a mi pénzök volt, azt felemésztette az adó. Az adózás miatt lehetetlen, hogy az emberek saját költségekön teljesítsenek hadi kötelezettséget. Nálunk az ellenkező történik.

Egy medvéről két bőrt akarnának húzni nálunk is, Angliában is. De ez odaát sem, nálunk sem sikerül. Amott

adóznak és ezért nem harcolnak saját költségükön. Nálunk a szolgálati kötelesség teljesítése annyi áldozatot ró a nemeségre, hogy az adót nem vállalja el.

Mátyás is nagyobb eredményt ér el a véradó, mint a pénzadó tekintetében. Az utóbbira nézve megelégszik azzal, ha némi részt üt a kiváltságon, s elméletileg legalább elismerésre juttatja az általános teherviselés igazságos voltát.

Annál szigorúbb a hadi kötelezettség terén. Zsigmond idejében minden harminczharmadik telek után tartoztak a birtokosok egy-egy katonát kiállítani. Most minden huszadikra jut egy-egy harcos. Az így alakított vármegyei zászlóalj a kinevezett kapitány alatt három hónapig köteles szolgálni, még pedig a határon túl is. A nemesi felkelés ugyan ezentúl is csak az országban használható, de mindaddig, míg a szükség úgy kívánja.

Sajnos, Mátyás ennek a nemzeti seregnek nem ad szilárd szervezetet, nem oltja beléje a kívánatos katonai szellemet.

Támadó hadjárataiban és külföldi hódításainak állandó összetartására, a dolgok természeténél fogva, miként Nagy Lajos és a Plantagenetek tették, bérelt seregekre, saját és nagyjai zsoldosaira kell támaszkodnia; úgy hogy a nemzetnek magának harci ereje nem fokozódik annyira, mint a hogyan a jövő szempontjából kívánatos lett volna, s nem tanul annyit a nagy hadvezér iskolájában, mint ha a török elleni küzdelmekre fogják. De tekintettel a főnforgott körülményekre, e téren is helyes úton jár Mátyás, midőn a hivatásos katonaság mellett a nemzeti erőt szervezi. A nemzet csak úgy tarthatja fenn magát, ha utána is azon az úton halad, a melyet ő kijelölt.

A közszolgálati kötelességet is megerősíti Mátyás, midőn Zsigmond törvényét megújítva kimondja, hogy büntetés terhe mellett tartozik minden nemes a szolgabirói állást elfogadni. Új kötelességet is ró a társadalomra.

A tanuvallások, perbehívások, iktatások és végrehajtások eszközlését megyénkint egy-egy évre választott nyolcz vagy tizenkét nemesre bízta, a kik büntetés kényszere mellett tartoznak e terhes munkát végezni. A megye közönsége az ispán vagy alispán felszólítására a hatalmaskodók és ellenállók ellen a törvény és a jogrend védelme érdekében fegyverhez köteles nyulni. Nemesak rendes polgári munkával, hanem pénzével és életével tartozik a társadalom a kormányzatot szolgálni. A mit ma fizetett esendőrök és rendőrök végeznek, ez időben a nemesség közönsége teljesítette.

Mátyás arról is gondoskodik, hogy a közigazgatás ne függjön a közönségtől, s a tisztviselőnek olyan legyen a helyzete, hogy az állam parancsait és tilalmait a hatalmas elemekkel szemben is aggodalom és részrehajlás nélkül alkalmazhassa. E végből a hatósági hatalmat csak vagyonos egyénekre bízta.

Tudatosan cselekszik így.

A szolgabirákról szóló törvényben kifejti okait. Mivel a szegénysorsú szolgabíróval gyakran megtörténik, — így szól érdekes törvénye — hogy félelemből, kedvezésből és fizetésért igen sok haszontalanságot követ el, ezentúl csak «derék, érdemes és jómódú birtokos embereket» kell választani.

Az ispán is csak «valamely báró, vagy más jeles és jómódú birtokos ember» lehet.

A végrehajtásokra kirendelendő «királyi emberek» is csak a «tehetősebb» nemesek közül valók legyenek.

A hivatal függetlenségéről a közönséggel szemben azzal is gondoskodik, hogy csak a fizetés nélküli tiszteletbeli állásokat bocsátja választás alá. Ilyen a szolgabíró és a végrehajtásoknál alkalmazott királyi ember, a kiknek állásáról a törvény mint «teherről» emlékezik meg, s a kiket büntetéssel kényszerít a választás elfogadására.

A ki ilyen terhet rak valakinek a vállára, ezzel hatalmat

fölötte nem szerez. Nem kell attól tartani, hogy a megválasztott attól függjön, a kivel szemben pártatlan bíróként kell eljárnia, a kivel szemben a törvény szigorát kell alkalmaznia: a társadalomtól.

Az ispáni állás nem jár ugyan rendes fizetéssel, politikai nagy fontossága, az őt megillető birságok, valamint az egyes megyékben hozzája csatolt földbirtok sok ember szemében mégis annyira kívánatosá tehetik, hogy, ha választás útján jutnának hozzá, akadhatnának, a kik becsvágyuknak önállóságukat is képesek lennének fölláldozni. Ezért a király nevezi ki az ispánt. Az ispán pedig az alispánt nevezi ki, a ki az ő helyettese, bizalmi embere.

A közönségtől való függetlenség egymaga még nem biztosítja az állam érdekeit.

Az ispán rendesen nagy úr; nehéz neki parancsolni. Az alsóbb állások tiszteletbeliek, a mi nemcsak lefelé vértelmezi őket függetlenséggel, hanem fölfelé is. A központi kormány tehát könnyen elvesztheti hatását közegeire, ha nem gondoskodik ellenőrző jogának kifejtéséről.

A hatóságok jogkörét Mátyás törvényei szabályozták és fokozták. A ki ellene szegül a törvény által az «igazság végrehajtásában» az ispánra vagy alispánra ruházott «sok teendő» valamelyikének, hűtlenség vétkébe esik. A ki az ítélő bírót szidalmazni meri, súlyos büntetésben részesül. Törvényes parancsaikat a megyei nemesség erőhatalommal tartozik végrehajtani. Birságokat és büntetéseket szabhatnak ki. A birói és közigazgatási tisztviselők teendői szaporodnak, mert a társadalom jogviszonyait több és több törvény szabályozza, s a művelődés haladásával a jogvédelemnek és az állami beavatkozásnak szüksége növekedik.

Azzal is tágul a vidéki hatóságok hatalmi köre, hogy Mátyás azt a sok kiváltságot, a melyek egyes családokat közvetlenül a király hatósága alá helyeztek, megszünteti és

az örökös ispánokon kívül mindenkit a vármegye joghatósága alá rendel.

Ez a nagyjelentőségű reform, a mely megvalósítja a törvény előtti egyenlőséget, s a főurakat visszaszorítja régi állásukba, a közigazgatásnak új munkát és új hatalmat ad.

Az így megnövekedett fontosságú közigazgatást a királynak erős kézben kell tartania. Mátyás, a kinek végső célja mindig az állami hatalom megszilárdítása, gondos figyelmet is fordít rá, hogy a közhatalom, legalább a lehetőség határáig, az ő impulsusainak engedelmeskedjék.

Ha felülről nem hatásos az ellenőrzés, a lefelé független hatóság öncéljaira is élhet az államtól rá ruházott jogokkal, s ha törvényes hatalmához még hozzájárul a tisztviselőknek nagy vagyona és társadalmi tekintélye, ezek egész megyék uraivá lehetnek.

Mátyás szigorú törvényekkel küzd ez ellen a veszély ellen. Sok törvénye emeli ki a király és kuriája ellenőrző és büntető jogát a tisztviselőkkel szemben. A mulasztás és lanyhaság által okozott károk megtérítésére ítélhetni el őket. Pénzbüntetést szabhatni rájuk. Bizonyos esetekben hivataluktól kell őket megfosztani. A nádoron kezdve minden tisztviselő elmozdítható állásából. Minden határozatuk fölebezhető a királyhoz.

A hatalmas ispánokat két tűz közé szorítja a király, midőn szövetségesei vidéki szervezetének, a megye nemesi közönségének, hatósági jogait fejleszti.

A király a törvényeket kihirdetés végett neki küldi meg. Mint még látni fogjuk, országgyűlési követet a megye választ. A szolgabíró is ő választja meg; házi pénztára számára adót róhat ki.

Nagy értékű az önkormányzati szellem fejlődésére nézve, hogy a megyék önmaguk gondoskodnak kiadásaikról. Komoly felelősségérzetet, lelkiismeretes ügykezelést, taka-

rékosságot, szigorú ellenőrzést csak a saját pénzünk kezelése közben tanulhatunk.

A közigazgatás súlypontja azonban még mindig az egyes tisztviselők kezében van. A megye közönségének még nem jut benne az a szerep, a melylyel a Habsburgok idejében bír. A társadalom az állami ügyek intézésében főleg azon módon vesz részt, hogy vezértagjai mint tisztviselők ellenőrzés és felelősség mellett kezelik a közhatalmat. Még messze vagyunk a kortól, midőn a megyére bízzák az állami teendők egész halmazát, a melyet saját ügyeivel együtt saját belátása szerint csaknem önállóan, saját közegei útján végez.

Mátyás hatósági önkormányzata olyan alkotás, a melyre büszkék lehetünk. Ugyanazon az elven nyugszik, mint Angliának Európaszerte bámult önkormányzata.

Miként ez, a szabadság oszlopa, mert tisztjeinek társadalmi és vagyoni helyzete, s az egyes állásokra nézve megállapított ingyenes szolgálat függetlenséget és tekintélyt biztosít neki főnökeivel szemben is. Osztozik a politikai nemzet minden érzelmében és érdekében; vele egy, ellene tehát nem egykönnyen használható. A közigazgatás, miként Angliában, nálunk is az állam és a törvény iránt tartozó tiszteletre neveli a társadalom vezető elemeit, mert szigorú fölügyelet mellett ők alkalmazzák a törvényt. Miként Angliában, nálunk is megoldhatja a közigazgatás kormányzati föladatait s parancsolni képes. Miként Angliában, a korhoz mért öntudatos, egyöntetű közigazgatást, királyi politikát vihet, mert nem függ a társadalomnak önállóan constituált szervezetétől, s a központ ellenőrzése alatt áll.

Egyes állások választás útján töltenek ugyan be, de ez Angliában is megtörténik (a coroner), s nem akadályozza meg, mert nem alapít függést, hogy a közigazgatás a társadalomnak különböző érdekű és befolyásu elemeivel szemben egyenlő mértékkel mérjen.

Mindezek a tulajdonságok közösek azokkal, a melyeket Angliában szemlélünk. Onnan erednek, hogy az országos törvények végrehajtása és a királyi kormányzat a független társadalom tagjaira, mint a király hivatalnokaira van bízva mind a két országban. Nem jogokat gyakorolnak: kötelességeket teljesítenek.

Ezek mellett a közös vonások mellett Magyarország közigazgatásának az a fölénye az angol fölötte, hogy a megye értelmiségét munkabíró szervezettel látja el. A vidék közigazgatásában csak úgy mint az állam vezetésénél vannak olyan ügyek, a melyeket nagyszámú testületek helyesebben intézhetnek el, mint egyesek; a melyeknél a közvetlenül érdeklettek összességének a közreműködése kívánatos; s vannak másrészt olyanok, a melyeket felelősség terhe mellett az egyesek jobban végezhetnek el. Angliában a tisztviselők fokról-fokra háttérbe szorítják az érdekeltség szervezeteit, s ezzel a belőlük alakult tanácskozó testületek szükséges eleme tűnik el.

Azon brit fölfogás ellenére, hogy az adókat azoknak kell megszavazniok, a kik fizetik, a helyi terheket kinevezett tisztviselők vetik ki. Mi elkerüljük ezt a fonákságot. A vidék egységes szervezetté is alakul.

Nálunk a közigazgatás egymást kiegészítő két eleme szerencsés egyensúlyba jut. A közigazgatás igazán állami, nagyszabású politika folytatására alkalmas, s mégis belső összefüggésben van a társadalom összes vezető elemeivel; nem csak azoknak nyit tért, a kik hivatalokat foglalnak el, hanem az összes érdekeltséget részesíti jogokban és kötelességekben. Később fölülkerekedik az autonom elem. A közigazgatás képtelenné lesz reá, hogy az egész országban egyöntetű legyen az actiója. Az ellenállás eszközévé válva, megszűnik a munkáé lenni. Mátyás idejében azonban ez még nincs így.

Ezzel végig tekintettünk Mátyás közjogi alkotásán. Láttuk, hogy, mint a középkorban a királyságnak minden sikerrel járó actiója, összefoglalja a nemzet erejét és szabadságának is javára válik.

A független társadalommal való összhang nélkül a királyság nem felelhet meg magasztos hivatásának. Ezért meg kell becsülnie azokat a jogokat, a melyekhez a társadalom ragaszkodik. Az osztályok egyenlőtlenségén enyhít, s lehetővé teszi együttes működésöket. Az állam szolgálatába fogja a nemzet értelmiségét, s kiműveli politikai képességét.

A közelmúlt mindezekben az irányokban sok kárt tett. Mátyás föladataul jutott, hogy az állam bomlásnak indult alapjait újra megerősítse. Helyes úton járt; de az a kérdés, hogy aránylag rövidre szabott életében elégséges eredményt tudott-e rajta elérni.
